

СВЕТА ТАЈНА КРШТЕЊА И ЖИВОТ ПАРОХИЈЕ

Време у којем живимо карактерише секуларизам који је Западну Европу заплуснуо у прошлом веку, а балканске земље тек после другог светског рата. Преносење многих надлежности Цркве на државне органе, увођење грађанског брака као јединообавезног, одвајање Цркве од државе и хипертрофирани рационализам у европском начину мишљења ослободили су западног човека и последњих остатака строге црквене дисциплине. Са добијањем пуне слободе личности, тог великог Божијег дара али и највећег искушења и ризика, појавио се и атеизам као нови историјски феномен с којим смо и ми данас суочени. Секуларизацију у нашој средини прате и бројне промене у међусобним људским односима, како друштвеним тако и породичним. Нестајање оног традиционалног српског села, како нам га слика Јанко Веселиновић, и настајање нових урбаних средина, а нарочито распад породице морали би утицати и на нашу проповед о спасењу. Само раздвајање профаног од сакралног, светог требало би да нас потпуно окрене самој суштини вере којом је "царско свештенство, род изабрани" одувек живео. Ми као да још увек нисмо у довољној мери постали тога свесни. У жижи нашег интересовања, рекло би се, не стоје проблеми вере, и као да се све више окрећемо овоме свету, његовим вредностима и критеријима. Траже се само "практичари" и практична решења проблема, без да се та пракса проверава дубљим смислом и садржајем вере, заправо оно чега је најмање било у животу старе Цркве. Тај пут и нас саме води у секуларизам. Мора се, додуше, признати да су тешки послератни услови заиста онемогућавали активно бављење да кажемо "чисто теологијом". То је за Цркву био луксуз, водила се борба за опстанак, "да се преживи". Данас, хвала Богу, већ је боље. Материјалне прилике су се углавном нормализовале у већем делу наше Цркве и дошло је време да се мисли, речено језиком овог света, и на "интелектуалну надградњу" — усавршавање у богословљу.

У Православној цркви нема богословља без познавања богослужења, и то не само технике вршења него његовог дубоког унутарњег смисла. Оно је, заправо, теологија преточена у песму, молитве и свете радње, свети плод светога живота Цркве Христове. Наш унутарњи однос према богослужењу за свакога од нас може да буде најбољи показатељ свештеничке будности и ревности.

Највеће богатство симбола и радњи налази се у св. тајни Крштења, које је у новије време "претрпело готово катастрофалан губитак смисла". Некадашња величанствена тајна "новог рођења", вршена на највеће празнике: Пасху, Педесетницу, Богојављење, у чијим службама и данас имамо њених трагова, сведена је на обичан обред. На свакој литургији читамо јектеније за оглашене, а скоро нико Крштење не доводи у везу са овим јектенијама и молитвом, као да се оне односе на неко друго давно напу-

штено Крштење. Тако је, како правилно примећује проф. Шмеман: "Од чина који представља чин целокупне Цркве, укључујући и цео космос, створена приватна церемонија, која се обавља у неком углу храма, по некаквом 'приватном договору', у коме је Црква сведена на 'извршиоца тајне', а космос на три симболичке капљице воде које се сматрају 'неопходне и довољне' за 'ваљаност' свете тајне" /За живот света, 61/.

Крштење у старој Цркви

Словенска реч крштење није буквалан превод грчке речи *βαπτισμα*, погружење, од глагола *βαπτίζω*, загнути. Крштење је крај Старога завета и почетак Новог /Кирило Јерусалимски/, наша "лична Пасха". Апостоли и стара Црква су дословно испуњавали Спаситељеву заповест: Идите и научите све народе, крстећи их у име Оца и Сина и Светога Духа /Мт. 28,19/. Апостоли су на дан Педесетнице после примања Светога Духа, што се сматра њиховим крштењем, проповедали науку Христову и крстило се око 3000 људи. А најлепши пример из Св. писма свакако је крштење властелина арапске царице Кандакије. Овај властелин беше дошао у Јерусалим да се моли Богу и при повратку читао је Књигу пророка Исаије, место: Као овца на заклање одведе се и д., а ап. Филип чувши шта овај чита притрча и упита га: разумеш ли шта читаш? А он рече: Како бих могао разумети ако ме ко не упути? Филип отворивши уста своја проповеди му Јеванђеље Исусово. Како иђаху путем дођоше на неку воду; и рече ушкопљеник: Ево воде, шта ми брани да се кртим? А Филип му рече: Ако верујеш од свега срца својега, можеш? А он одговарајући рече: Верујем да је Исус Христос син Божији... и сиђоше оба у воду, и Филип и ушкопљеник, и крсти га /ДА 8,27–36/. Ово место из Св. писма могло би се назвати првом хришћанском катихезом оглашенима. Та првобитна кратка апостолска катихетска поука дејством Св. Духа у овом властелину изазвала је снажан унутрашњи преображај и учинила га следбеником Христове науке. По узору на њу у раним вековима хришћанства развила се прва права хришћанска школа оглашених, са тачно одређеним програмом и развијеним теолошким системом. О њој су се сачували не фрагментарни подаци него и потпун уџбеник: Катихезе св. Кирила Јерусалимског.

Иначе, о Крштењу као св. тајни постоји врло богата литература на основу које се може закључити да оно није само једна од седам св. тајни, него основ свих тајни и са тајном над тајнама, св. Евхаристијом, с којом је у старини била нераздвојно спојена сачињава основ новог живота у Христу. Хришћанин по речима Кавасиле у св. Крштењу "добива своје ново биће и уопште постојање по Христу". Данас је с Крштењем у једну целину спојено Миропомазање, које је више "испуњење крштења, његова потврда, конфирмација од стране Духа Светога. Може се разликовати од Крштења једино утолико, уколико се живот може разликовати од рођења... Миропомазање је човекова лична Педесетница, његов улазак у нов живот у Духу Светоме" /Шмеман, 68/. У њој се добијају "дарови и енергије Св. Духа за нови живот у Христу" за који се човек рађа Крштењем. Отуда је спајање ових тајни у један чин сасвим природно. Уосталом, утврђивање броја св. тајни извршио је изгледа тек свети Симеон Солунски у првој половини XV века. Па и поред тога у првим грчким издањима *Еѡхологиона* /Служебник и Требник заједно/ у првој половини XVI века није, на пример, било литургичког чина тајне Исповести, иако је познато да је исповедање грехова и строга црквена дисциплина била општа пракса старе Цркве. Исповедање је одувек вршено, али без утврђе-

ног чина; читане су молитве којима су опраштани греси. Па и данашњи чин нема, строго узев, одређене „формуле“, како смо ми то иначе под туђим утицајем у нашим богословским школама навикли да разликујемо у свакој св. тајни: материју, формулу и радњу. Данашњу разрешну молитву у словенском Требнику унео је у XVII веку у свој *Требник* кијевски митрополит Петар Могила из латинског богослужења, и у грчком *Евхологиону* уопште је нема.

О Крштењу исто као и о Евхаристији говоре скоро сви стари хришћански списи и велики св. Оци и учитељи Цркве у својим проповедима и тумачењима Св. писма. Но, поред тога постоји и специјална баптизмална литература у коју поред напред поменутих *Катихеза* св. Кирило Јерусалимски спадају недавно откривене и у новој едисији Хришћанских извора /*Sources chretiennes*/ у 50. књизи 1957. објављене *Катихезе* св. Јована Златоустог, даље, посебни додатак у *Путопису Етерије* и бројни одломци у старим споменицима, многи канони Православне цркве, као и најстарији литургички рукописи.

Примање кандидата и настава оглашених

У *Путопису Етерије* написаном 394. године описан је јерусалимски поступак примања на катихетску наставу. Они који су желели да постану хришћани пре почетка четрдесетнице /ускршњег поста/ пријављивали су се свештенику и он је бележио њихова имена. Другога дана четрдесетнице постављала се катедра за епископа посред цркве, тј. у Мартиријуму; с десне стране су седели презвитери а остали клирици су стајали. Тада су привођени кандидати, један по један; мушки са својим очевима а женски с матерама. Епископ је за сваког кандидата питао њихове присутне суседе: Да ли је овај доброг живота, да ли слуша родитеље, да није пијаница или бадаваџија? Питао је и за теже грехе. Имена свих оних против којих није било приговора епископ је сам својом руком бележио. А ако је против некога било оптужби заповедао је да изађе напоље, говорећи: Нека се поправи, и када се поправи тада нека дође ка купки /крштењу/. А за странца о коме нико није могао сведочити изричито стоји ”не припушта се тако лако крштењу”. *Тестамент Господа нашега Исуса Христа*, спис III века, каже да су кандидати против чијег живота није било приговора првог дана осењивани знаком крста и постајали су хришћани, тј. кандидати хришћанства, а другога дана постајали су оглашени — катихумени. Овај поступак потврђује и 7. правило II васељенског сабора, с тим што су по овом правилу кандидати трећег дана закљичани трикратним дувањем у лице и уши. По 45. лаодикијском правилу примање у оглашене вршено је све до друге недеље четрдесетнице. Интересантно је да спис св. Иполита Римског *Апостолско предање*, из 217. године, говорећи о примању кандидата не помиње да их доводе родитељи него „присуство учитеља” и ти који су их привели сведочили су да су ови спремни да слушају поуке. Из ових сведока се изводи појава кумства и уопште духовног сродства, настало изгледа тек у VII веку са увођењем праксе претежног крштавања деце, а санкционисаног 53. правилом Трулског сабора одржаног 691. године. Од ранијих правила о сведоцима при крштењу говори само 45. правило Картагинског сабора: Болесници, који не могу сами одговорати, нека се тада крсте, када по њиховој жељи други за њих дају сведочанство. Бројни други споменици, старији од Трулског сабора, не предвиђају учешће кума у тајни Крштења; за децу су по *Апостолском предању* одговарали родитељи.

Настава за оглашене по Иполитовом *Апостолском предању* трајала је 3 године. Пошто је настава, бар у III веку, трајала 3 године то су оглашени морали бити подељени на класе, савршених и несавршених, или пак на три или четири класе, али о томе најстарији споменици не говоре изричито. Литература IV и каснијих векова ову катихетску наставу, или бар њен најважнији завршни курс, везује за велику четрдесетницу. Према Етерији за ових 40 дана, после отпуста јутрења, клирици су прво вршили екзорцизме у цркви *Анастасис*. Потом су у *Мартиријуму*, у Великој цркви, сви седали око епископа и слушали наставу, по три часа дневно. Почињући од *Књиге постања* за ових 40 дана прелазили су све књиге Св. писма, прво излажући их буквално, а затим тумачећи их духовно. Слично су учили и о васкрсењу, и о вери, и ово се звала катихеза. После пет седмица добијали су Символ вере који су, научивши га, враћали Велике седмице. Пошто врате Символ епископ им говори: "За ових 7 седмица поучени сте у целом закону списа /Св. писма/, а чули сте и о вери; чули сте и о васкрсу тела, и цео смисао Символа, колико сте као катихумени до сада могли /смели/ чути. Речи пак, које се тичу дубље тајне, тј. самога Крштења, не можете /смете/ чути, јер сте још катихумени. И да не мислите да што бива без разлога, када будете крштени у име Божје, за осам дана пасхалних, после учињеног отпуста у цркви Анастасис, чућете. Јер док год сте ви катихумени, тајније /дубље/ тајне Божије не могу вам се казати". Даље, овај спис говори да је епископ од Пасхе до осмог дана неофитима /новокрштенима/ излагао смисао свега оног што је вршено на крштењу. Катихуменима није био дозвољен приступ овој настави за неофите. Како су поучавани катихумени у догматским истинама вере и тумачењу Св. писма може се најбоље видети из *Катихеза* св. Кирила Јерусалимског држаних у Јерусалиму, према новијим подацима око 350. године; 18 катихеза догматског карактера држано је оглашенима пре Пасхе, а 5 о значају крштења, Миропомазања и о Телу и Крви Христовој, неофитима после Пасхе. Теологију крштења излаже и св. Јован Златоусти у својих 12 катихеза.

Припремање деце за крштење

У Литургици Л. Мирковића, писаној на основу старије литературе, стоји да са увођењем обичаја крштавања деце престаје катихуменат у старом смислу, а крајем VI столећа свуда је био обичај да се деца крштавају. Међутим, савремена истраживања византијских богослужбених текстова знатно коригују ранија мишљења. Цариградски типикони и евхологиони IX до XII века јасно показују да су у Цариграду све до XII века крштавана не сасвим мала деца већ одраслија, коју су додуше доводили родитељи или сродници, али која су могла бити поучена у истинама вере. У другу недељу Великог поста, према неким текстовима, у трећу недељу, на литургији после Еванђеља свештеник је са амвона читао *Огласитељно слово* којим је позивао присутне који желе да своје блиске приведу св. Крштењу, да их доведу у цркву пре средње недеље поста да би на време научили божанствене поуке и правила вере, иначе без строгог испита, изузев неке крајње нужде, на наступајући пасхални празник неће бити припуштени Крштењу. Знаменовање и полагање руку на оглашену децу вршено је у понедељак четврте недеље поста. Заклињања су вршена од 8 до 10 пута, али не мање од 3 пута.

На Велики петак у цркви Св. Ирине у Цариграду патријарх је држао последњу свечану катихезу, дугу проповед која је почињала речима: Дошао је крај вашем катихизису, дошло је време вашег искупљења. Данас ћете излагати Христу грамату ваше

вере. Харпија, мастило и перо биће ваша савест, језик и образ итд. Аутор ове надахнуте проповеди могао би бити патријарх Прокло или неки други патријарх V или VI века /М. Арранц, Исторические заметки о чинопоследованиях таинств по рукописи Греческаго Евхология, Ленинград 1979, 36—37, 50/. На вечерњу Велике суботе после 1. паримије патријарх је силазио с трона, одлазио у крстионицу и крштавао /у десној крстионици су крштавани дечаки а у левој девојчице/. За то време су читане паримије од 2. до 7. и 15-та, а ако би се патријарх задржао читане су и остале, тј. од 8. до 14. Тих 15 паримија се по правилу и данас чита на вечерњу Велике суботе. Чин Крштења, је разуме се, садржао све данашње битне елементе. После крштења настављала се литургија на којој су новокрштени причешћивани. Одрицање од сатане и сједињење са Христом било је најдраматичнији моменат. „Сама чињеница да су кандидати били свучени као борци на хиподрому и да им се лично обраћао патријарх давала је целом чину посебан значај” /Арранц, 53/. Ова цариградска пракса држала се у каснијим вековима и у другим областима, постоји и словенски текст *Оглашења* Великог петка. О крштењима која је патријарх вршио у друге дане у малој крстионици сачувано је сведочанство руског поклоника с почетка XV века /између 1424. и 1453. године/. Практика припремања и крштавања одрасле деце одржала се, претпостављамо, све до турског ропства када су тешки услови живота Цркве наметнули обичај крштавања сасвим мале деце, што је раније чињено само у случају болести.

Вода крштења

У овој св. тајни просвећења, тајни новог рођења, тајни умирања греху и васкрсења са Христом, посебан значај се придаје води крштења. Климент Александријски је назива разумном водом /*λογικὸν ὕδωρ*/, словесним погружењем /*λογικὸν βάπτισμα*/. Она по Тертулијану испунивши се Духом Светим упија у себе силу да очишћава душу. Св. Григорије Назијанзин је учио да између воде и Св. Духа настаје тајанствено сједињење, слично ономе које се налази међу двама природама у лицу Исуса Христа. Св. Јован Златоусти у трећој катихези каже: Када ти дођеш светом просвећењу телесне очи виде воду, а очи вере Духа. Ове очи виде тело које се крштава, оне виде старога човека који се сахрањује. Очи тела виде тело које се пере; очи Духа виде душу која се чисти (Documents of the baptismal Liturgy, ed. E. C. Whitaker, London 1970.). Св. Григорије Ниски чак тврди да вода по освећењу не остаје простом водом, већ да се с њом збива нешто слично ономе што бива са хлебом и вином у Евхаристији. Значи, вода у Крштењу нема само симболично значење, ту долази до великог подударања литургичког знака са оним што оно означава. Зато сви литургички споменици, почев од 217. године када је св. Иполит написао *Апостолско предање* и сви грчки и словенски требници у чину крштења имају јектенију и молитве освећења воде на Крштењу. Изузетак је нови превод овога чина на српском језику /Из малог Требника на српском језику. Света тајна Крштења и Миропомазања, Света тајна Исповести и Причешћа, Света тајна брака, Чин опела мирјана. Изд. Свети архијерејски синод Српске православне цркве. Прештампано из „Православног мисионара” бр. 5 за 1976. годину/. Није јасно како ће свештеник поступити када почне Крштење по овом новом преводу и дође до момента када треба да освети воду, а ту само стоји: „Ако нема освећене воде, свештеник врши водоосвећење, додајући и ову тајну молитву: Благ и милостиви Боже...” Овом молитвом свештеник моли да га Бог удостоји да изврши ову велику и узвишену тајну. Значи,

свештеник само ако пре почетка чина пажљиво прочита ово упутство, што се иначе не практикује, јер се претпоставља да је превод веран оригиналу, може запазити да треба у црквенословенском Требнику да тражи чин Крштења и да по њему освети воду, или ће то, као и преводилац, сматрати небитним и обавити крштење и без освећења воде, што је апсолутно недопустиво. Уколико се, пак, мислило на могућност додавања богојављенске водице води за крштење, напомињемо да то није предвиђено ниједним правилом, нити било којим упутством, то је ео ipso и забрањено; само би надлежна црквена власт то у неким изузетним околностима могла дозволити. Уосталом, у овом периоду има и других „модернизација” чина, као што су: испуштање молитава, испуштање упутства да свештеник на самом почетку, пре изгоњења злого духа, дува на лице, уста, чело и прса, показујући тиме да је Бог дувањем дао првом човеку живот и да је васкрсли Христос дунувши на апостоле дао им Духа Светога. Даље, нетачно се наводе места која се помазују јелејем /у Догматици архим. Јустина Поповића нису набројана сва места која се помазују св. миром/, испуштају се у молитвама речи Израил и Јерусалим, па чак и у формули Крштења стара словенска реч „раб” /роб, слуга/ замењена је речју *дете*, а за случај крштавања одраслог човека преводилац је свакако претпостављао да ће сам свештеник наћи неки модернији израз од „раб” који ће више одговарати савременом бескласном друштву! Уношењем ових не малих измена у чину Крштења преводилац је издавачу учинио рђаву услугу.

Крштење и мисија

За парохијски живот Крштење може да има и велики мисијски карактер самим својим богатством садржаја и радњи. Свака радња кад се правилно и побожно, с вером изврши, може на присутне снажно да делује, особито на крштаваног ако је одрасли и ако је озбиљно припремљен за св. тајну. Услов за делатно дејство благодати Св. Духа у крштеноме јесте његова вера. Зато је Црква одвајкада посвећивала посебну пажњу крштавању одраслих иако није било забрањено ни крштавање деце. Благодат се, како каже св. Кирило Јерусалимски, даје по мери готовости и способности оних који је примају. По речима овог св. оца, крстионици је приступио и Симон врачар; крстио се али се није просветио; тело је омио водом, али срце није просветио Духом; тело је улазило у крстионицу и изашло из ње, а душа се није сапогребла Христу и није устала с Њим. У Крштењу је садржана сва педагогика и веронаука Цркве.

Ван сумње је да се на две ствари мора обраћати посебна пажња: Прво, правилност вршења Крштења. Има се утисак да се у нас шири нова хетеродоксна пракса; деца се на крштењу не само не погружавају, него се и не обливају. Крштење обливањем црквени оци III века дозвољавали су само у случају недостатка воде или неких других изузетних околности, али га нису одобравали, и они који су били тако крштени изједначавани су са клиницима, крштенима у болесничкој постељи, и зато нису примани у клир. Ширење у нас новог неправославног начина крштавања, само кропљењем без расповијања детета, је просто деградирање св. тајне. Сада случајеви који су били изузетни постају стална пракса и, зачудо, на то нико не обраћа пажњу. У богословијама се у *Догматици* учи да је разлика између нас православних и римокатолика, поред осталог, и у томе што ми православни крштавамо погружавањем а они обливањем, односно кропљењем. Очигледно је да би нешто требало мењати: теорију или праксу, ја лично бих био за мењање праксе, ако је то икако могуће. Морам признати да сам био

импресиониран када сам у Солуну видео како грчки свештеници крштавају децу; цело тело помазују уљем и, разуме се, потом погружавају дете у воду.

Друго, чему треба посветити пажњу јесте крштавање одраслих. Све су чешћи случајеви крштавања одрасле деце, па и сасвим одраслих особа. За погружавање немамо ни елементарних услова, а њему се треба вратити, иако би то за нас било можда нешто, бар у почетку, необично. Међутим, изградња једне крстионице са „колимвитором“ /басеном/ за крштавање одраслих, на пример, у цркви Св. Марка у Београду, била би врло пожељна. Не би то било враћање у превише далеку прошлост. Потребно је само сетити се да у старој цркви Св. Петра код Новог Пазара постоје остаци крстионице за одрасле; она није из времена св. Кирила или Златоуста, већ је знатно млађа; у њој је крштен, односно миропомазан наш св. Симеон Мироточиви – Стефан Немања, отац Св. Саве. Крстионица за погружавање подигнута је у наше време у Москви и Атини, а и на другим местима. Ако нисмо засад спремни за тако радикалну промену, морали бисмо бар питању вере одраслих који желе да се крсте /што значи оном што је основно без чега је тајна незамислива/ посветити већу пажњу. Занемаривање озбиљне припреме одраслих за крштење довело је и до занемаривања спољашњег чина. Јер, то двоје је органски повезано: кад једно ослаби и другом се изгуби прави смисао; ако се првом поврати онда ће и друго неминовно доћи. Поставимо са пуном хришћанском одговорношћу себи и својој савести питање: није ли профанисање светиње крштавање одраслих који не знају честито ни да се крсте, а о истинама вере и да не говоримо? Такво духовно рађање је рађање духовно мртворођених. Да се то код нас догађа мислим да је, нажалост, свима познато. Изговори који се могу чути за тако поступање више спадају у неке шалтиве досетке него у збиљу. Зар се може сматрати неучтивим постављање питања кандидату да ли верује у Бога? Или, на шта је налик крштавање школске деце под условом да не знају да су крштена, а на какве се све начине то изводи не желим сада овде да говорим. Интересантно би само било чути којим се то начелима пастирске службе руководе они који тако чине и коме то користи?

Православна црква се више од 1000 година држала своје старе светоотачке праксе, и што се тиче припреме и што се тиче спољне форме /већина помесних цркава придржава се ње и данас/ и ми данас не бисмо смели тако олако превиђати тај огромни период живота наше свете вере. Православље не прихвата лако компромисе са овим земаљским светом, баш зато што је оно од Бога нам дато, и кад год је било присиљено на компромисе увек је оно губило. Подешавање Крштења према захтевима времена значи редуцирање вере, идење ка верском минимализму. А природа овог савременог света не трпи ни минимум вере, она жели да вере нема, да Бога нема; ђавола су, изгледа, заборавили и многи који себе сматрају верницима и чуде се кад свештеник на крштењу изгони ђавола. Том неверовању можемо се супротставити само јаком вером.

Покушали смо да покажемо да св. тајна Крштења није обична треба и да није небитно да ли се врши овако или онако. Зна се шта она значи и како треба да се врши. И не заборавимо: поред хетеродоксије коју сви осуђујемо може постојати и хетеро-праксија, а њу треба сузбијати.

Дискусија

После одржаних предавања и кратке паузе, о. Амфилохије се захвалио о. Атанасију на његовом исцрпном уводу у сам симпозион: на увођење у велику тајну Христа и његове Цркве, из које извиру и у коју увиру све остале тајне; захвалио се такође и о. Прибиславу на његовом изузетно интересантном предавању, богатом бројним примерима из искуства древне Цркве, који могу бити од велике користи и у нашој савременој пастирској пракси.

У дискусији која је следила, први је узео реч о. Слободан Јовановић. Његово прво питање упућено о. Прибиславу тичало се начина наче крштавања деце. Њему је јасно да крштавати значи *погружавати* /βαπτίζω/, али му се чини да се данас тешко вратити старој пракси погружавања, из чисто практичних разлога. Јер, рекао је он, „у том случају многи људи не би крстили дете. Многи би казали: какав је ово начин! Имао сам личног искуства у томе... Кад бих тражио да стрпам дете три пута у воду, многи ме више не би примили у дом“. Наглашавањем на спољашњој радњи, по мишљењу о. Слободана, даје се приоритет материји, а запоставља Свети Дух. Оно што је важно јесте да свештеник духовно приступа тој светој Тајни, да је врши савесно да поседује знање, да се солидно влада, да се моли Богу, да молитве чита разговетно, молитвено. Тако Тајна неће бити унакажена, неће бити дефектна.

Друга недоумица о. Слободана се тичала самог учења Цркве израженог у чину Оглашења, припреманих за Крштење: Откуда то да се сматра да у сваком ко није крштен има ђаво? Откуда у једном детету ђаво? Ми имамо, рецимо, пред собом дете од крштених родитеља, венчаних у Цркви, који живе црквеним животом, исповедају се, причешћују се, значи сједињују се са Христом. Као такви они су родили дете, које је дар Божји. Откуда се онда искристалисало мишљење да у том детету има ђаво и да га треба изгонити? Ти егзорцизми и заклинања на почетку Крштења тајанствени су ми и нејасни. Зато молим да ми неко разјасни ту тајну, не само ради мене, него и ради мојих верника.

У свом одговору на питање о. Слободана *Њакон Прибислав Симић* је истакао да свако раздвајање материје и Духа у Тајнама води у гностички дуализам и супроти се исконском Предању и историјској пракси Цркве. Том праксом и тим Предањем треба просуђивати и савремену праксу, а не обратно: ради човекоугађања, одрицати се богочовечанског карактера и облика Тајне. Као што је Богочовек Христос незамислив без тела, у Јордан погруженог, тако је незамисливо и рађање новог човека у Христу без пуног крштења, његовог целог бића, тела и душе – „водом и Духом“. У Цркви ништа не бива и не треба да бива половично.

Што се тиче заклинања, она су, истакао је о. Прибислав, у почетку вршена и над крштенима, који су били опседнути нечистим духовима. Постојали су посебни заклиначи, који су имали дар Божји изгоњења злих духова. Та пракса се касније проширила и на катихумене. То изгоњење не значи да се конкретно у то дете /не треба изгубити из вида да се не крштавају само деца него и одрасли/ уселио нечастиви дух, да је оно стан ђавола, него се сваки новорођени, сваки који се крштава за нови живот, ослобађа кроз тај чин од подложности првородном греху и злу у теолошком смислу речи. Сваки који је рођен од жене подложен је греху. Христос је дошао у свет и својом смрћу и васкрсењем ослободио нас греха. А сваки од нас, појединачно, ослобађамо се

од тог робовања греху управо тајном Крштења. А да ђаво постоји, звали га ми: ђаво, сатана, демон, зло или како хоћете другачије, то је мислим ван сваке сумње. Шта су биле гасне коморе за време другог светског рата? Зар то није демон радио? Ко је могао то да измисли? Они људи који су то измишљали, нису га могли измислити без сатанске помоћи, тако да се заиста ради о сатанском делу. Према томе не треба се плашити заклинања и сматрати да сад то треба избацити из чина Крштења, него треба бити спреман и дати прави одговор онима који о томе питају. Мој одговор свакако не би свакога задовољио, али бих ја, кад бих био парохијски свештеник и кад би се нашао у таквим ситуацијама да ме о томе чешће питају, позабавио се тиме конкретније и пронашао још адекватније одговоре. А младо бих и другу братију, овде присутну, да о овоме нешто кажу, јер је питање веома интересантно. О егзорцизме су се саблажњавали и хришћани у Русији још пре револуције. Павле Флоренски нам је у својим забелешкама оставио о томе један интересантан податак. Он каже да кад би неки долазили на Крштење и кад би свештеник почињао заклинања, та отмена господа су једва чекали да то свештеник заврши, да седну за трпезу, да се наједу и напију, па би се онда смејали и подсмевали свештенику што он то ради. А свештеник, каже Флоренски, и сам се смеђивао, почињао и сам да сумња да ли то треба...

Ја лично сматрам да Хришћанство не може да прави компромисе. Ништа ми нећемо добити ако кажемо: Па знате, можда то и не постоји. Знате, то се некад веровало, то данас нико не верује... Демонско зло је данас добило стравичне размере. Ако би се Црква одрекла да га изгони из света и људи, одрекла би се саме себе...

Да се вратимо поново на погружавање и обливање. Ми смо, нажалост, данас у извесном смислу некако у подређеном положају у односу на вернике. Као да се налазимо у улози неког услужног сервиса, па што год нам верници траже ми то радимо. Ви дођете у кућу а верник вам каже: „Знате, немојте много водом поливати”. А замислите, да ви одведете ваше дете код лекара, па му кажете: „Докторе, немојте му давати пеницилин, дајте му петраксил. Знате, ја мислим да је то боље”. Или кад даје инјекцију: „Знате, немојте тако много, убодите мало”. Природно је сасвим да вам он на то каже: „Јел’ти мене учиш како треба да лечим дете?” Тако исто и свештеник има потпуно право да каже и лекару и сваком другом вернику: „Опростите, нећете ви мене учити како треба да крстим дете...”

О. Милутин Ранисављевић: Стварно је суштинско питање које је о. Слободан поставио. Мислим на питање о демонској сили. И ја сам као млад свештеник, сад сам ево остарео, читао приличан број година и изговарао некако стидљиво оно место после заклинаатељних молитава, које гласи: „Изагнај из њега сваког лукавог, и нечистог духа, сакривеног и утнзеденог у његовом срцу”. Исто тако и оно у продужетку: „Одричеш ли се сатане и свих дела његових, и свих весника његових, и свега служења њему, и све гордости његове?” Све ја то прочитам, али стидљиво; додуше, ја сам веровао да сатане има, али нисам имао доказ, да бих могао отворено да иступим и свакоме који сумња у то, да то докажем нечим очигледним. То је тако ишло све дотле док ми Бог није дао три случаја да се као свештеник уверим на другим људима, сопственим искуством. Време ми не дозвољава да вам испричам сва три случаја; испричаћу вам само један који ми се десио са неким Војом Ворагићем из Трнаве Крагујевачке, који ми је дошао ради молитве. То је страха у каквом је стању био! Ја сам дрхтао док сам са њим ишао ишао у цркву и док ми је причао шта види и шта га дан ноћ прогони: читава гомила

демона. Радило се о поштену човеку али, ето, Бог допустио то на њега, да се ја као свештеник уразумим. Верујем да је управо то био смисао и циљ тог његовог искушења. Кад смо ушли у цркву, питао сам га: „Па добро, где су?“ — „То је читав вашар, оче, то лебди у ваздуху свуд око мене“, одговори ми он. „Певају најстрашније и најбогоборније песме“. Кад сам ушао у цркву, ја сам већ био клонуо, али му кажем: „Не брини ти ништа, видећеш како наш Бог води битку“. Уђем у олтар, прекрстим се, пољубим часну Трапезу и кажем: „Господе мој, зар твоја света сила да банкротира пред злом?“ Управо сам тако рекао, искрено вам говорим. Пољубио сам часну Трапезу поново, узео Требник, изишао њему на доле и кажем му: „Слушај, само ти веруј, да видиш какав је Бог наш! То је Сила коју ми не можемо схватити. Али у толико је силнији, уколико ми њу не видимо. Све оно што се види, то је слабо и немоћно. А оно што се не види, то је пресилно“. Он је стао, прво сам га исповедио, прочитао му молитву за оздрављење, онда молитву пред свето Причешће. Он се јадан само крсти. Питам га: „Где су?“ Кажи ми: „Пуна их је црква, оче“. Па додаје: „Ти не видиш, а ја то видим“. И заиста, ништа нисам видео. Одем за свети Путир, узмем Причешћа за болне и изиђем и причестим га. Очитам молитву после Причешћа. Пођемо. Кажем му: „Где су сада?“ — „Оче, метар су сви даље од мене“. Сад ме нико више не дотиче“ и ја сам се охрабрио. Идемо кући. Оставим га код његове куће, ту код његове сестре да преноћи. Кажем му: „Пости, пости! Ујутру немој да доручкујеш“. Ујутру се наново навратим код њега, да га видим, па га упитам: „Где су сад? — „Оче, ноћас ни један није смео да уђе код мене у собу моју. Ал’ чујем око прозора, то је лом, то је пакао! Најстрашније песме певају; ал’ нико није ушао у моју собу. До ноћас ја нисам могао да заспим: све ме ударају у ребра. Кажу: Устај, ти си наш. Вешај се за ова врата или прозор! А ја јаучем и крстим се, али помоћи нема“.

Други дан смо поново отишли у цркву. Кад смо стигли до цркве, он мени вели: „Знаш шта би? Веле ми: Иди ти тамо, а ми ћемо да те чекамо овде“. Код црквеног дворишта су га оставили. Уђемо у цркву, питам: „Има ли што?“ Каже: „Ништа. Чујем само вриску тамо напољу“. Причестио се. Очитам све молитве као и први дан. Исти поступак. Изишли смо напоље. „Где су сад?“ — „Оче, три стотине метара далеко су од мене. Ено их! Читава руља. Дигла се прашина као кад коњи јуре. Али у ваздуху лебде сада, страшне погледе имају...“ Трећи дан дошли смо поново. Питам: „Шта је било ноћас с тобом, јеси ли видео штогод?“ Каже ми: „Оче, мирно сам спавао као јагње. Нити шта чујем нити видим“. — „Е, сад видиш како је наш Бог силан!“ Одлазимо у цркву. Причестим га. Враћамо се назад. „Видиш ли што?“ Каже: „Нигде ништа“. „Е, сад да захвалимо Богу“. И очитам благодарствене молитве и отпевам: *Тебе Бога хвалим*. Дођемо до његове куће. Кажем: „Видиш ли што?“ Одговори: „Ништа“. — „Преноћи! Сутра идемо да одслужимо једну свету Литургију и да захвалимо Богу за све оно што ти је учинио“. Каже: „Хоћу“. Идућег јутра одемо, одслужимо Литургију: Више никад ништа није видео!

Још сам имао слична два случаја: с једном политичком личношћу, за коју не смем ни да кажем како је све то било, и с једним другим сељаком. Од тада сам једноставно добио у руке један јак аргуменат да та сила стварно постоји. И не само тако, него може да се доживи и психолошким путем. Јер, чим се вежбаш у молитви тренутно ћеш осетити удар: кад си у најсвечанијим моментима свете Литургије, догађа се убацивање најбезбожнијих мисли и најсаблажњивијих. Служиш свету Литургију и само се

браниш од њих, као од неких мува. Тиме је непријатељ постигао свој циљ. Ти се само браниш, не молиш се Богу и не учествујеш молитвено. Е, али против тога постоји средство, поменуо сам га у предавању на прошлом симпозиону. То је знак да немаш дубоко смирење. Зато тренутно изазови у себи страх пред Богом, јер пред Њим стојиш. Најсветију Тајну ти тог момента ту свршаваш, па тог момента изазови што дубљи страх у души. То је сва мајсторија: Уколико будеш изазвао дубљи страх тренутно ће да ти се поврате они услови за појаву смирења. Чим си то постигао, постигао си циљ. Тада не-стаје свега. У томе треба бити мајстор: Чим осетиш навалу непријатеља, тренутно изазвати страх у себи. На пример, читаш јектенију, чим дође зла помисао, изазовеш страх, у стотом делу секунде. Зато је потребна увежбаност и нестаје свега. Онда ти даље служиш мирно, спокојно, и славиш Бога у јектенијама што те је спасао од великог зла. Реакција нашег духа против нашег непријатеља мора да буде тако брза као кад би неко хтео да нас удари по оку: У магновењу ми затворимо око, да га не оштети. Таква и још већа брзина треба да буде у тој духовној одбрани, и то на начин да то нико од верника не примети.

Ето, отад сам ја заклињања читао са најдубљим убеђењем и сматрао сам то као есенцијално: „Одричеш ли се сатане? — Одричем се. Јеси ли се одрекао? — Одрекао сам се“. То и јесте права припрема за крштење и циљ свега. Не само свештеник, него сваки верник то треба да зна и да поседује у себи тај одбрамбени механизам, ту духовну вештину и увежбаност: Да непрекидно осећа тога непријатеља, и чим га примети и осети, да тренутно реагује на њега. И увек ће осетити победу Божију у души својој, видеће да је Бог силан и хвалиће Бога, и живот ће му бити песма Богу. Онда се, знате ли, нећемо стидети свога посла. Иначе, све ће нам бити промашено, а живот изгубљен у ништа.

О. Амфилохије: Као допуну овоме што је рекао о. прото, цитирао бих француског песника Бодлера. Он у својој чувеној књизи „*Цбеће зла*“ каже на једном месту да је највећи успех сатане, да убеди људе — да он не постоји! Не да их убеди да не постоји Бог, него да не постоји он!

О. Иринеј Буловић: Хтео бих само да допуним оно што је казао о. Прибислав. Тачно је оно што он рече да свештеник овим заклињатељним молитвама, егзорцизмима, изгони грехољубље, подложност греху. Међутим, мислим да је то ипак у неку руку ублажавање оног значаја и важности коју заклињања стварно имају и коју им Црква придаје. Ми не треба никако да заборавимо оно што је о. Атанасије говорио: да *Крштење није просто обред*. И уопште, у Цркви Христовој не посотје обреди који се врше из обичаја, као што то често, нажалост, ми Срби мислимо. Него, све је ту, у свим Тајнама силазак Духа Светога и благодати Божије која препорађа и обнавља човека за живот вечни. Тако и овде: Крштење је већ по Новом Завету — тајна смрти и васкрсења Христовог. Син Божји је дошао у свет и цео Његов домострој спасења се своди на то да Он раскопа дела ђавоља, да укине тиранију ђавола и тиранију смрти и греха, испружених руку ђавољих, којима он држи у својој власти све до доласка Христовог — цео свет, целу творевину. Ми често заборављамо да човечанство и свет ван Христа и без Христа, није ништа друго до царство сатанино. У Новом Завету говори се, с једне стране, и то јасно, о Богу овога света, а то је Сатана. С друге стране, имамо Бога као Господа. Имамо свет, с једне стране, као дар Његов, као благослов Његов, место где се појављује Његова сила и Његово божанство, свет који је дат човеку да преко њега

дође у општење са својим творцем; а с друге стране имамо и свет у оном смислу пада, грехопада, богоодступништва, тајне безакоња, која се зачала у рају још, у лицу наших прародитеља, у Адаму и Еви, а касније се врши у свакоме од нас. Али не у неком законском, јуридичком смислу као што мисле, рецимо римокатолици, него у том смислу што оболешћена, ђаволом заражена, по речима о. Јустина Поповића — ођавољена, природа људска пре Христа, постаје таква увек добровољно: ођаволење после пада прародитеља јесте увек добровољно ођаволење. А очовечење Христово, Његово узимање на себе свега што је људско, сем греха; то што Он постаје проклетство ради нас, Он који је највиши благослов, да би наше проклетство укинуо што Он сам прима смрт да би својом смрћу сатро нашу смрт; Он сам постаје човек, смирава се неисказано — све то бива управо ради тога да би раскопао дела ђавоља, да би сатро сатану под ноге наше. А то је управо стварност коју ми доживљавамо у купељи Крштења: умире стари човек који се распада у преварљивим жељама, у жељама телесним, човек који робује Сатани одувек, без обзира да ли је чинио и колико личне грехе. Ми смо склони да грехе схватамо на један спољашњи, моралистички, такорећи пијетистички протестантски начин. А грех је нешто дубље. То је заиста огреховљеност и ођавољеност природе људске, а то је плод грехопада човековог. И баш нико никада није могао да победи ту ослабљеност, него једини Бог. Тога ради Он постаје човек и даје људима победу над том несветом, нечастивом тројицом: ђаволом, грехом и смрћу. Да, то је стварност свакога ко није крштен. То је смисао крштења. Свако ублажавање једног оваквог става, а њему су данас многи склони, показује уствари колико смо ми разводнили вино нашег Православља, и то баш из страха од ткз. модерних теорија, од „савремености“ итд.

Немамо никаквог разлога да се стидимо или устручавамо, него баш напротив. Шта више и овај свет који живи ван Цркве, данашњи рецимо интелектуалци, уметници, књижевници, осећају стварност демонизма и демона. Узмимо, на пример „*Мајстора и Маргариту*“ од Булгакова, једно од највећих дела светске књижевности, или ово „*Дече зла*“ Бодлерово које је поменуо о. Амфилохије, а да не говоримо о „*Великом инквизитору*“ и „*Злим дусима*“ Достојевског. Или узмите савремено сликарство. Узмите целокупну савремену културу. Оно сведочи, ако ништа друго, оно бар о једном истинитом дубоком доживљају зла и доживљају Сатане као аутора зла — од стране данашњих људи, чак и од оних обезбожених који не верују у Христа. Навешћу само онај пример из „*Мајстора и Маргарите*“. У почетку самог романа, у моменту док два грађанина разговарају, редактор великог часописа и песник, доказујући да Христос није постојао, јавља им се нечастиви, под именом Воланда, убеђујући их да ако неће у Христа да поверују да је постојао, нека барем прихвате да постоји ђаво. Истовремено он открива једноме од њих, редактору Берлиозу, да ће умрети — одсецањем главе. И док он иде да обавести полицију о тој сумњивој личности која се појавила, трамвај му заиста одсеца главу, као што му је речено... Иначе, цео роман говори о демонској снази зла и махинацијама Сатане: његовом тајанственом и разорном уплитању у људску судбину и историјска збивања.

Хтео сам овим само да кажем да стање човека пре крштења треба схватити

баш у смислу власти ђавола над људским бићем, и то у најбуквалнијем смислу, не само у смислу огреховљености и подложности злу. Ми не треба ни на који начин да прикривамо и да ублажавамо, из било којих разлога, то стање. Какво је дејство Крштења види се, на пример, и по томе што у Малој Азији, или код нас на Косову, чак и муслимани виде разлику код деце која су крштена и некрштена. Та разлика се испољава и спољашњим знацима: како спавају, како се понашају итд. Понекад долазе муслимани и траже: „Попе, крсти и моје дете да би мирно спавало, да се не би трзало и плакало у сну”. Што значи да чак постоје и спољашњи знаци те демонске енергије, демонске силе...

О. Милутин Ранисављевић: Опростите, браћо свештеници! Оно што сам желео да кажем остало је без завршетка. Ствар је у овоме: Спаситељ је обеснажио сатанску силу, својим васкрсењем и силаском у ад. И нама је дао силу, даје нам је у Крштењу, и другим Светим Тајнама непрекидно освежава и повећава: да се ми том силом одупиремо сатанској најезди кроз наша осећања, наше мисли, кроз наше жеље и вољу. Е сад, ако се ми не крстимо, онда ми и не добијамо ту силу, ту енергију Божију, благодатну, која ће да нас брани. Јер без те божанске силе не мож човек да се одупре, тој другој сили пресилној — сатанској, која је равна ангелској. Ми смо за њу ништа без Божије силе благодатне. И Син Божји је том силом обеснажио власт сатанску. И Сатана је постао слаб. Сатанске силе, демонске силе, оне су обеснажене само за оног човека који има у себи благодат Божију. Док ми будемо ту силу чували и умножавали у себи, он ће да нас брани. А чим ми окренемо у неки грех, одвајамо се од Бога нашег и постајемо плен „духовног вука”. Не дај, Господе, да се одвојимо од Тебе, јер ће нас духовни вук зграбити! Онда чим се ми одвојимо од Њега, одмах ће нас он прогутати, и убацити његов систем и у наше мисли, и у жеље, и у вољу. Убацавање најстрашнијих представа и то у најсвечанијим моментима. Зашто? Такав, значи, да је напустио хришћански живот... Он је склизнуо у нечему и скренуо у гордост. Чим је изгубио смирење, изгубио је Бога свога, па се и благодат притајила у њему и умањила се. Зато он мора да то поново освоји и стекне. Како? Покајањем: да сваког трену бије духовни бој за своју душу и њену слободу и чистоту у Христу.

Драган Стијепчић, студент, поставља питање о. Атанасију о разлици између нашег и римокатоличког вршења Светих Тајни: за разлику од православних римокатолици наглашују улогу вршиоца радње /„ја те крштавам...”, „Ја те разрешавам...” и сл/. Међутим, Тајни Исповести и код нас се јавља слична формула /„Ја недостојни јереј влашћу која ми је од Њега дата, разрешавам те...”/. Откуда то? И да ли се ту ради о суштинским разликама?

О. Атанасије: Несумњиво да је римокатоличка пракса новијег датума: од деветог века па надаље. И очевидно је да она показује други и другачији став: истицање себе као актера. То што се и код Петра Могиле увукло у молитву Исповести, показује карактеристичан утицај римокатоличке праксе: „Ја те разрешавам...” Ја лично скоро од кад сам свештеник читам ту молитву на Исповести овако: „Господ и Бог наш... да ти опрости, чедо моје, кроз мене недостојног јереја свога, у име Оца и Сина и Светога Духа...” Али много је важнија од те молитве она претходна: „Господе Боже

спасења слугу Твојих... примири и присаједини га светој Твојој Цркви, у Христу Исусу Господу нашем..." То је стара молитва која се задржала до данас.

А што се тиче Крштења, ми православни кажемо: „Крштава се...“; тиме свештеник потискује себе у задњи план приступајући тајни са смирењем. Сва тајна Домостроја је тајна кенозе, испражњења, смирења: Син све што чини, чини својом влашћу али уступа место Оцу и Духу Светом. Он се повлачи. Тако исто и свештеник ради овде. Он је ту служитељ тајне, који се смирава. То бива и са архијерејима кад служе. Кажу рецимо историчари уметности за сцену са архијерејима у олтару да она означава поклонење Агнецу. Међутим, то није поклонење Агнецу него служење Литургије. Јерарси служе литургију, али како? У једном молитвеном ставу, сви су нагнути; чак је и став Богородице на иконама са Христом – молитвени став: Христос стоји право, никоме се не клања а Богородица је према њему наклоњена. То управо и јесте тај став смирења који је епиклетички став, молитвени став. Он увек значи: Ти, Господе, дође, очисти, освети, дејствуј, учини.

Има још једна пракса у нашој литургичкој пракси, која се увукла, али која је неправилна, после Великог входа. То важи за јерејску Литургију али не и за архијерејску: Архијерејска Литургија је боље сачувала типик и она је потпунија. Зато би требало праксу архијерејске литургије примењивати на јерејску. После Входа архијереј говори: „Браћо и саслужитељи, помолите се Богу за мене“; они му одговарају: „Дух Свети дођи њи на тебе“, молећи се за њега. У јерејској литургији, зачудо, те речи изговара свештеник над ђаконом, а ђакон му одговара: „Тојже Дух содејствујет нам..." На грчком би то гласило „силитургиси..." тј. да Дух нама „саслужује“. И то личи на римокатолички став, као и оно у Исповести и Крштењу. Међутим, не саслужује Дух нама него ми Духу Светоме саслужујемо. То је био разлог што је о. Јустин Поповић у свом новом преводу Литургије то изоставио. У руској теологији је то већ давно доказано, да се овде ради о новијем додатку. Јер не може бити свештеник служитељ а Дух Свети „саслужитељ“, него обратно. У римокатоличком истицању себе има типичног за њега запостављању Духа Светога. Из њиховог „ја те крштавам“, ја.. ја.. ја, дошло је до тога да се влашћу папе постављају архијереји! У Српској Цркви, у Православној Цркви уопште, не поставља патријарх архијереје. То је веома важна и битна разлика. Дух Свети је онај који Црквом руководи и излива се на свакога, према дару свакога појединачно. И апостоли говоре на Јерусалимском сабору: „Изволи се Духу Светоме и нама..."

О. Прибислав Симић допуњава о. Атанасија истичући да се формула „ја те крштавам“ појавила много пре деветог и десетог века: већ Св. Јован Златоусти у својим Катихезама полемиче против њене употребе.

О. Јован Кошевић је истакао да је неопходно, сагласно еванђелској заповести, оне који приступају крштењу, претходно поучити у вери, поготову кад се ради о одраслима. Ко зна да ли ћемо онога који тражи Крштење икада више видети: зато треба искористити ту јединствену прилику да се дотични упуте у основне истине вере и живота по правој вери. Треба признати да начин крштавања како га ми данас вршимо није исправан; истине се треба бојати, у свакој прилици треба посведочити нашу веру у Бога и у постојање Сатане а чин крштавања вршити, без икаквог устручавања, на начин прописан од Цркве. Данашњем „ученом“ човеку може да личи на

врачање не само тајна Крштења, него и оно кад је Христос пљунуо на земљу, направио кал и њиме помазао очи слепога, па овај прогледа. Зато, као што не мењамо Еванђеље, не мењамо ни из њега израсле црквене чинове, формиране на вечној вери и дубоком искуству Цркве.

О. Марко Димитријевић моли о. Атанасија да мало поближе објасни питање изгладивости и неизгладивости благодати свештенства.

О. Атанасије, пошто је подвукао да то питање можда није било кључно у његовом предавању, него да се он само дотакао, рекао је и следеће: За разлику, рецимо, од римокатоличког схватања тог проблема, које је, речено језиком наше данашње стварности, изразито клерикално, постоји протестантско конгрегационистичко, у неку руку „социјалистичко“ /демократско/ схватање, по коме је свештенство производ самог народа. И једно и друго схватање је погрешно. Православље је увек било за царски пут средине, не као избора између две компромисне крајности, него као управо истине. И пре постављања проблема на римокатолички начин, имамо о томе јасну слику у историји Цркве: канонско право сведочи да је расчињење било враћање у ред лаика. Према томе, на расчињеном не остаје никакав дар свештенства. Зашто? Зато што је Црква та која располаже благодаћу свештенства, дајући га или одузимајући. Иначе, дошли бисмо до закључка да може неко да узурпира свештенство и да штети Цркви, а Црква да буде немоћна пред даром који му је она сама дала. Дар се „отео“ од ње и сад јој пакости! Никако. Зато Црква може с пуним правом да таквог врати у ред лаика, било да се ради о епископу, било свештенику, било ђакону. Дотични нема више никакву благодат свештенства на себи. Јер благодат му се даје као дар свештенства, као функција унутар црквене заједнице. Она је као таква функционална, није лична. То значи: она је по својој природи и намени — еклисијална тј црквена. Као таква, и док функционише унутар заједнице, она не може бити његово својство; тим пре она не може бити његово својство после престанка функције.

Друга је ствар коју ја назирем у питању о. Марка, која заиста представља проблем. Иако је то проблем за један други симпозион, ја се не бојим да га поставим и овом приликом пред присутним архијерејима, пред вама и пред собом. Ради се о питању, тако да се изразим, играња са тајнама свештенства од стране појединих архијереја: као да је то монопол епископов, кога он може да узме и да врати кад хоће. Заборавља такав епископ, њих је мало али нажалост има их у целом Православљу, да свештенство није ничија својина: заборавља да и он има благодат свештенства функционалну, унутар заједнице. У древној Цркви епископ без пастве није претстављао ништа. Зато епископи које није примала паства, били су једноставно фиктивни епископи. Отуда се данас поставља проблем титуларних епископа који постоје у појединим патријаршијама, као проблем који ће имати да решава будући Васељенски сабор. Не постоји свештенство, како кажу православни богослови, одрешено, одвојено, апсолутно /апсолутно и значи управо — одрешено/, само за себе; оно постоји само везано за заједницу за коју му је дато, и функционално унутар те заједнице. Да се разумемо: оно није производ те заједнице, али је за заједницу. Што значи: епископи су ради пастве, није паства ради епископа. Према томе, поједини случајеви олаког посезања на свештенички чин, воде прибегавању римокатоличкој теорији о „неизгладивости свештенства“, па онда свештеник сматра да није расчињен. Тачно, кад је неправедно расчињен није расчињен, то се онда поново и не рукополаже. Но, то је друго питање,

питање злоупотребе, а друго је да благодат свештенства заиста не може бити схваћена као својина једног свештеника, тако да му онда нико ништа не може. Он као да може да вршља по Цркви, да ради шта хоће, а Црква да стоји немоћна пред њим. То никако.

О. Марко Димитријевић поставља у продужетку једно конкретно питање на исту тему. Њему је јасно да свештеник који недостојно живи и почини кривицу која повлачи расчињење, самим тим губи благодат, без административних аката. Шта, међутим, ако се деси да лажни сведоци оклеветају свештеника, па њега у коначној инстанци расчини Црквени суд, а сведоци потом исповеде, гоњени грижом савести, да су лажно сведочили? Шта ће да буде са тим човеком? Да му се поново врати чин, то је немогуће, а он је неправедно осуђен. Ја знам канонско гледиште на тај проблем, међутим, моје лично мишљење је да би било правилније да се не врши расчињење него забрана свештенодејства, суспензација. Ако се потом покаже да је пресуда погрешно донета, онда се ствар може поправити и неће бити учињена неправда према човеку.

О. Атанасије је у одговору на питање констатовао да је у излагању *о. Марка* здраво то: не треба журити са расчињењем. Боље се огрешити спорошћу него брзином, то је оно што практикују друге помесне Цркве. Рецимо, у Грчкој је много спорији процес расчињења, много ређи факт расчињења. У случају пак лажног сведочења може бити рехабилитован без обзира на пресуду Архијерејског сабора: једним новим Архијерејским сабором може бити рехабилитован без рукоположења. То је била пракса Цркве кроз векове. Расчињавањем као површним административним актом, једним потезом пера, никад се ништа није добило. Но то не значи да је непотребан један завршни акт или чин заједнице Тела Христовог на челу са својим епископом и свештенством, за случајеве такве врсте. Да је суђење акт заједнице на челу са епископом то је у новије време занемарено, мада је сачувано у Уставу Српске Цркве и у уставним црквеним судовима, где је свештенство члан суда. У старо време, међутим, оно је било битан члан суда. Тиме се не доводи у питање положај епископа, нити његова власт, али свештенство је стални сведок исправности функционисања епископа и његове делатности. Према томе, заиста је неопходно да у присуству свештеника буде једном констатовано, да тог човека, тј. то свештено лице, црквена заједница једноставно лишава свештеничког служења због његове неподобности. Зато сваки онај који мисли да ипак носи свештенички чин, мада је црквена заједница на челу са епископом закључила да је он њега лишен, — у великој је заблуди. Што се пак тиче мишљења да је недостојни свештеник сам себе расчинио својом недостојношћу, оно припада Св. Кирилу Александријском, или боље речено, то је само једна страна његовог мишљења. Ипак, за Бога је важећа реч саме Цркве: потребно је да Црква то констатује и да о томе изрекне свој суд. Све док она не изрекне свој коначни суд, не можемо рећи да тај није свештеник. Знамо да и недостојан може да функционише, поготову што тиме и њему дајемо шансу да се поправи. Али је врло важно схватити да је суд Цркве у историји, суд који ће бити прихваћен и на Страшном Суду. Не смемо релативизовати историјски суд Цркве, суд који се посведочује једним административним актом.

О. Прибислав Симић: Што се тиче свете тајне Крштења, ја нисам имао никаквих илузија да ћу овим својим предавањем одједном изменити ситуацију, и да ће сада сви почети да раде онако како се радило у време Светих Отаца. Мој циљ је првенствено био да проучим и сазнам значај ове свете Тајне, да изнесем начин њеног вршења

сагласно канонима и исконском Предању Цркве и сагласно њеном унутарњем смислу и садржају: да бар знамо како би требало, да знамо шта значи оно што вршимо. То би већ био један веома важан корак напред, у односу на ситуацију у којој се данас налазимо, коју карактерише недопустиви расцеп у нашој пракси између унутарњег садржаја и смисла свете Тајне и њеног спољашњег чина.

О. Атанасије: Не само то, треба истаћи да постоје и покушаји повратка исправној пракси. О. Прибислав је истакао да постоје многи који и не обливају крштаване, него их само кропе. У новије време се многи свештеници старају да се барем врате обливању. Шта више, Његова Светост је радо дао благослов да се негде у Београду, на пример у Манастиру Ваведењу, подигне права крстионица, као што је то учињено у Москви и Атини, за крштавање одраслих погружавањем. Исто тако и покојни владика жички Василије се носио мишљу да једну такву крстионицу подигне у Манастиру Жичи, као просветитељској столици Светог Саве. Значи, сазнање о потреби тако нечега постоји, само га треба подржати и остварити.

Овим је дискусија поводом прва два предавања завршена.